

DÜNYADA HEMŞİRELİK DOKTORA PROGRAMLARINA GENEL BAKIŞ

Hediye ARSLAN
Nevin ÇITAK
Dilek Çoşkuner POTUR
M.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu

ÖZET

Hemşirelik biliminin gelişiminde, önemli bir yere sahip olan hemşirelikte doktora programlarına ilk olarak 1933 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Colombia Üniversitesi Teachers Collage'de başlanmıştır. Günümüzde bir çok ülkede yaygın biçimde doktora programları devam etmektedir. Amerika, Avrupa, Avustralya, Asya ve Afrika kıtalarında bulunan 30 ülkede yaklaşık 232 hemşirelik doktora programı bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelikte Doktora, Doktora programları

SUMMARY

General View On Nursing Doctorate Programs In The World:

Nursing doctorate programs, which have an important role on progress of nursing science, have been started first in USA at Colombia University Teacher Collage in 1933. Nursing doctorate programs are carried on widespread in many countries at present. Nearly 232 nursing doctorate programs exist in 30 countries on America, Europe, Australia, Asia and Africa continents.

Key Words: Doctoral degree programs in nursing, Postgraduate nursing programs

GİRİŞ

Üniversitelerin ana görevleri eğitim, araştırma ve hizmettir. Diğer disiplinlerde olduğu gibi hemşirelikte de araştırmacı yetiştirmek, hemşirelik bilgisini geliştirmek ve hemşirelik uygulamalarını bilimsel bilgiye dayandırmak doktora programlarının kalitesi ile ilgilidir (Kocaman 2003).

Ülkemizde, hemşirelik eğitiminde yüksek lisans ve doktora programlarının nispeten yeni olmasına karşın, Amerika'da bu programların geçmişi oldukça eskidir. Önceleri doktora eğitimlerini eğitim, psikoloji gibi

dallarda gerçekleştiren hemşireler, zamanla kendi doktora programlarını oluşturmuş, alanlarını ve etkinliklerini geliştirmişlerdir.

Hemşirelikte doktora programlarının amacı; sağlık bakımında, eğitimde, klinik eğitimde, klinik araştırma ve ileri klinik uygulamalarda öğrencileri profesyonelliğe hazırlamaktır. Aynı zamanda farklı klinik ve akademik çevrede, meslekte liderlik yapabilecek uzman hemşireler yetiştirmeyi de amaçlar (Anderson 2004).

Hemşirelikte doktora eğitimini başlatan nedenler; hastane destekli eğitimden akademisyenliğe geçişin yaşanması, hemşirelikte bilimsel bilginin gelişmesi, hemşireliğin tarihsel süreç içinde eğitim ve hizmetle ön planda olması, ancak araştırma yönünün fazla gündeme gelmemesidir (Malasanos 2002).

Günümüzde 30 ülkeye yayılmış, 232 hemşirelik doktora programı bulunmaktadır yakın zamanda üç ülkede daha program açılacaktır (Ketefian 2002).

Amerika Kıtasındaki Hemşirelik Doktora Programları

Dünyadaki ilk doktora eğitimi 1933'te Amerika'da, Colombia Üniversitesi Teachers Collage'de başlamıştır. Hemşirelikte ilk kez 1934 yılında New York Üniversitesi'nde hemşirelere eğitim doktoru (Ed.D) ünvanı verilmiştir. 1940-1960 yıllarında temel ve sosyal bilimlerde doktora programları bulunurken, 1960-1970 yıllarında temel bilimlerde ve hemşirelikte de az sayıda doktora programı açılmış, ancak 1970 yılından günümüze kadar hemşirelikte doktora programları zenginleşmiş, felsefe ve meslek doktorası eğitimi verilmeye devam edilmiştir (Malasanos 2002).

ABD uzun süredir hemşirelikte doktora eğitimi veren ülkedir, bu ülkede 1964 yılında 4, 1985 yılında 37, 2002 yılında 85, 2004 yılında 92 doktora programı vardır ve bunların çoğu araştırma üniversitelerinde bulunmaktadır. Bu üniversitelerin %86'sı PhD, diğerleri DNSc ya da farklı şekillerde (DSN veya EdD) eğitim vermektedir. ABD'de doktora eğitimi master sonrası yapılabildiği gibi, lisans eğitimi üzerine de yapılabilmektedir. ABD'deki doktora eğitimine yönelik yaklaşımlar diğer ülkeleri de etkilemiştir. Çünkü ABD'ye deniz aşırı ülkelerden gelen pek çok hemşire burada almış oldukları hemşirelik bilim ve eğitim sistemlerini ülkelerine taşımışlardır (Lash 2002, Malasanos 2002, Nursing Programs 2004).

Amerikan üniversitelerinde farklı hemşirelik doktora dereceleri bulunmaktadır :

I. Grup (Bilim Doktorası)

Doctor of Philosophy: PhD / Felsefe Doktorası

Doctor of Nursing Science: DND, DNSc/ Hemşirelikte Bilim Doktorası

Doctor of Science in Nursing: DSN/ Bilimsel Hemşirelik Doktorası

II. Grup (Meslek Doktorası)

Doctor of Nursing: DN, ND/Hemşirelik Doktorası

Doctor of Education: EdD/Hemşirelik Eğitim Doktorası (Lash 2002, Malasanos 2002).

Amerika'daki farklı hemşirelik doktora programlarına yönelik farklı görüşler oluşmuştur.

Felsefe doktorasını savunanlar :

Martha Rogers; “Doktora eğitiminde teorik öğretim şarttır. Teori araştırmanın temelidir, teori olmadan uygulama olmaz. Hemşirelikte doktora, teori bilmeye, teori yaratmaya dayalı olmalıdır. Bunu sadece felsefeye dayalı bir doktora eğitimi sağlar” tezini savunmaktadır (Lash 2002).

R.M. Schlotfelt: “Temel bilimlerden alınan felsefe doktorasının yapısı esnekler.

Bu doktora hem uygulamaya, hem öğrenmeye, hem de araştırmaya dönük bir eğitim vermiştir. Felsefe doktorası birleştirici bir doktora” demiştir (Lash 2002).

Meslek doktorasını savunanlar :

Luther Christman; “Hemşirelik eğitiminde liderlik hemşirelerin uğraşlarına dönük olmalıdır. Hemşirelikte bu uğraşı hasta bakımındır. Hemşirelik liderleri şimdiye kadar hasta bakımından uzak durmuşlar ve

hemşirelerin klinik sorunlarına kulak asmamışlardır. Hemşirelikte doktora kliniğe dönük olmalıdır ve bunu sadece meslek doktorası yapanlar sağlar” fikrini benimsemiştir (Lash 2002).

J. Dickoff & P. James; “Meslekler için verilen doktoralar uygulamaya dönük olmalıdır. “Hakikat nedir ?” sorusunu sormak yeterli değildir” görüşündedir (Lash 2002, Malasanos 2002).

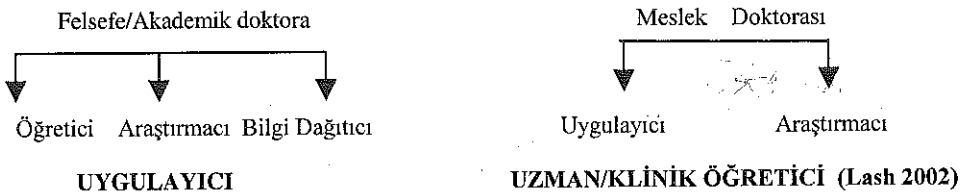
İki tür doktora isteyenlerin görüşleri :

H.E. Peplau; 1966 yılında doktora programları için felsefe doktorası (Ph D) ve eğitim doktorası (EdD) ya da hemşirelik bilim doktorasını (DNS) önermiştir. “Felsefeye dayalı doktora ve teori ve yeni bilgi yaratmaya öncelik verir. Mesleki doktora ise yaratılan bilginin uygun olup olmadığını test eder. Hemşirelik için her ikisi de gereklidir” düşüncesindedir (Lash 2002, Edwards 2004).

H. Grace “Felsefe doktorası eğitimi sonuçları ile mesleki doktora eğitimi sonuçları farklıdır hipotezi test edilmelidir. Erişilen sonuçlar doktora eğitimine uygulanmalıdır” fikrini savunmuştur (Lash 2002).

Amerikan Hemşirelik Kolejlere Derneği, hemşirelikteki doktora programlarına yönelik görüşlere (1984), “Hemşirelikte doktoranın amacı hemşirelik bilgisini geliştirmektir. Felsefe doktorasının amacı ise araştırma ve devamlı öğrenimdir. Meslek doktorası klinik beceriyi öngörür ve hasta bakımını araştırma ile entegre eder” şeklinde bir açıklama getirmişlerdir (Lash 2002).

Tablo 1: Hemşirelikte İki Tür Doktora Modelinden Beklenen Sonuçlar

Kaynak: Lash A. (2002). Hemşirelikte doktora türleri ve farklılıkları, güncel programlar, farklılık nedenleri ve sonuçları. Doktora Eğitimi Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Farklı doktora programlarının kariyer akışını etkilemediğinden söz edilmektedir. Kariyer akışını etkileyen faktörlerin; doktora veren okulların kalitesi, doktora diplomalı hemşireye iş veren akademik kurumun kalitesi, doktora yaşı, doktora öncesi çalışılan kurumun kalitesi, yayın sayısı, yayın kalitesi ile ilgili olduğu ifade edilmektedir (Lash 2002).

McEwen ve Bechtel'in 1990 yılında yaptığı bir araştırmada 70 doktora programı incelenmiş ve ankete cevap veren 48 okulun farklı doktora dereceleri vermelerine karşın benzer program uyguladıkları saptanmış ve PhD programlarının çoğunlukta olduğu belirlenmiştir (Lash 2002).

Farklı doktora programlarından mezun olanların, tanınma, ekonomik başarı, yayın yapma, çalışma koşulları açısından benzer özellikler taşıdıkları ve genellikle akademisyen olmayı tercih ettikleri belirlenmiştir (Lash 2002).

Minnick ve Halstead'ın (2002) yaptığı bir araştırmaya göre Amerika üniversitelerinde 77 hemşirelik doktora programı bulunmaktadır. Bunların 71'i (%90) PhD (Felsefe veya Akademik doktora) 4'ü hemşirelik doktorası, 4'ü hemşirelikte Bilim doktorası bir tanesi de hemşirelikte eğitim doktorası vermektedir. Bir üniversitenin hem felsefe doktorası hem de hemşirelik doktorası verdiği görülmüştür. Bu araştırmada felsefe doktorası veren okullar "Araştırmacı", "Öğretici" ve "İdareci" yetiştirdiklerini ve klinik öğretimin de program hedefleri içinde yer aldığını belirtmişlerdir (Minnick Halstead 2002).

Amerika'daki hemşirelik doktorası eğitiminin genel amacı bilim adamı yetiştirmektir. Doktora eğitimi alan bir kişi, sağlık bakımında, eğitimde ve diğer girişimlerde lider olacak ve hemşirelik bilgisini kaliteli bir şekilde geliştirecektir. Amerika'da hemşirelik üzerine yürütülen doktora programlarının müfredatlarının amaçları:

- Liderlik (sağlık ile ilgili konularda doğrudan veya dolaylı olarak)
- Araştırma yürütmek
- Hemşirelik bilimini geliştirmek
- Üniversite, politika, özel sektör ve benzerlerinde etkin bir şekilde çalışmak olarak ifade edilmiştir (McEwen 2000, Nursing Programs 2004).

Amerika'daki hemşirelik doktorasının genel müfredatı ise :

- Hemşirelik konularının kuram ve araştırma yönünden incelenmesi
- Tarih, felsefe ve hemşirelik bilimi

- Araştırma yönetimi
- Kuram oluşturma, bilim felsefesi
- Hemşirelik ile ilgili alanlarda çalışmalar
- Araştırma uygulaması
- Tezden oluşmaktadır (McEwen 2000).

Kanada’da ilk doktora programı 1991 yılında Alberta Üniversitesi’nde başlamıştır. Bugün hemşirelik doktorası için 6 adet enstitü bulunmaktadır.

Müfredat içerikleri:

- Araştırma yönetimi,
- Kuram geliştirme,
- Hemşirelik biliminin felsefi temelleri,
- Sağlık politikaları,
- Hemşirelik eğitimi,
- Tez’den oluşmaktadır (Katefian 2002, Nursing Programs 2004).

Brezilya’daki hemşirelikte doktora programları, Brezilyalı hemşireler tarafından verilmektedir. Bugün, 5 üniversite ve bazı enstitülerde hemşirelik üzerine 9 ayrı doktora programı yürütülmektedir.

Müfredatlarının genel çerçevesi :

- Epistemoloji ve bilim felsefesi,
- Araştırma yönetimi ve uygulaması,
- İlgili alanlarda çalışma,
- Tezden oluşmaktadır (Katefian 2002).

Venezuela, Kolombiya ve Meksika’da son zamanlarda doktora eğitimleri başlamıştır. Brezilya’dan sonra hemşirelik doktorası veren ikinci Latin Amerika ülkesi Venezuela’dır. İlk program 1998’de, Venezuela Carabobo Üniversitesi Pan Amerikan Sağlık Örgütü’nün finansal desteği ile başlatılmış,

Brezilya St. Catarina Federal Üniversitesi'nin teknik desteği ile de yürütülmüştür. Ülkedeki doktora programlarının amaçları :

- Araştırma ve eğitim bilgilerinin geliştirilmesi ve
- Hemşirelik uygulamalarında mesleki ve kişisel bilgilerin geliştirilmesidir.

Müfredatın genel içeriği :

- Hemşirelik bakımının felsefi, kuramsal ve tarihi temelleri
- Bilim ve epistemolojinin esasları ve hemşireliğe uygulanışı
- Sağlık ve hemşirelik hizmetlerinin yönetimi
- Sağlık ve yaşam kavramlarının felsefi ve kuramsal olarak ele alınması
- Sağlıkta ve hemşirelikte araştırma süreci şeklindedir.

Doktora süresince öğrencinin 3 yılda 56 kredi tamamlaması beklenmektedir. Tez çalışması ise 12 kredi olarak değerlendirilir. Müfredat, sağlığa ve bireyin bakımına odaklıdır. Amerika kıtasında Arjantin, Şili, Peru gibi ülkelerde de doktora eğitimlerine başlama hazırlığı içindedirler (Ketefian 2002).

Avrupa Kıtasındaki Hemşirelik Doktorası Programları

Avrupa ülkelerinde üniversite eğitimi uzun zamandır mevcut olmasına karşın, üniversiter düzeyde hemşirelik eğitimi daha geç başlamıştır.

Avrupa ülkelerinde hemşirelik doktora eğitimi ağırlıklı olarak, var olan genel yüksek eğitim programlarından etkilenmiştir

Avrupa ülkelerinde doktora eğitimi veren ülkeler, Belçika, Çekoslovakya, Finlandiya, Almanya, Yunanistan, İrlanda, Norveç, Polonya, Hollanda İsveç, İngiltere ve Türkiye'dir (Ketefian 2002).

İngiltere (UK) ve İrlanda'da farklı doktora programları vardır :

- Ph.D: Tezli, geleneksel program
- Ph.D: Yazılı çalışma
- DNSc: Hemşirelik bilminde mesleki doktora derecesi
- DHC : Sağlık Bilimlerinde Doktora (Katefian 2002, McKenna, 2001).

Amerika'nın aksine, İngiltere'de doktora programları yenidir. Hemşireler ilk zamanlar eğitim, psikoloji, sosyoloji gibi alanlarda doktora eğitimi almışlardır. İngiltere'de hemşirelikte doktora programları 1970'lerde başlamış, ilk DNSc programı 1994'te Ulster Üniversitesinde açılmıştır. 1997 yılı itibariyle İngiltere'de 300 hemşirenin Ph.D. derecesine sahip olduğu belirlenmiştir (Ketefian 2002, McKenna Cutcliffe, 2001).

İngiltere'deki hemşirelik doktorası programlarının genel müfredatları :

- Kuram ve araştırma yönetimleri
- İstatistik
- Düzenli seminerler
- Makale yazımı
- Konferanslardan oluşmaktadır (Ketefian 2002).

Türkiye'de hemşirelikte bilim doktorası programları 1972 yılında açılmıştır. 6 üniversitede (Atatürk Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Hacettepe Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Marmara Üniversitesi) ve 9 alanda (Hemşirelik Esasları, İç Hastalıkları Hemşireliği, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Halk Sağlığı Hemşireliği, Hemşirelikte Öğretim ve Hemşirelikte Yönetim) doktora programları yürütülmektedir (Platin 2002).

Asya Kıtasındaki Hemşirelik Doktorası Programları

Asya'da bazı ülkelerde (Kore, Japonya gibi) hemşirelik eğitiminde doktora programları uzun zamandır devam etmektedir. Hong Kong, Filipinler, Taiwan, Tayland gibi ülkelerde doktora eğitimleri daha yenidir (Ketefian 2002).

Avustralya Kıtasındaki Hemşirelik Doktorası Programları

Avustralya kıtasında hemşirelik doktorası programları, ülke bazında Yeni Zelanda ve Avustralya'da yürütülmektedir. Programlar çoğunlukla genel hemşirelik doktorası şeklindedir. Özel dallarla ilgili doktora programları son yıllarda başlamıştır (Ketefian 2002).

Afrika Kıtasındaki Hemşirelik Doktorası Programları

Güney Afrika'da hemşirelikte doktora programları son birkaç yıldır bulunmaktadır. Bir iki yıldır Mısır ve Nambiya'da bu düzeyde çalışmalar

yapılmaktadır. Temelde bu ülkeler İngiltere'de tarih içinde yaygın olarak bulunan doktora eğitim modellerinden etkilenmektedirler (Ketefian 2002).

SONUÇ

Dünya' da hemşirelik alanında ilk doktora eğitimine başlayan ülke 1933 yılında Amerika Birleşik Devletleri'dir. Bugün hemşirelikte doktora programı sayısı 92'ye ulaşmıştır ve farklı doktora dereceleri (bilim ve meslek doktoraları) bulunmaktadır. Türkiye'de hemşirelik alanında doktora eğitimine 1972 yılında başlanmış ve halen altı üniversitede dokuz değişik alanda doktora programları vardır. Ülkemizdeki doktora programlarının yapı ve içerik açısından mesleki doktora programı (DNS) ile eğitim doktora programının (EdD) karması bir müfredat yapısına sahiptir. Türkiye'deki doktora eğitiminin İngiltere ile yaklaşık aynı zamanlarda başlamış olması önemli bir gelişmedir. Diğer bir gelişmede Venezuela, Kolombiya, Meksika, Hong Kong, Tayland ve Filipinler gibi bazı Latin Amerika ve Asya ülkelerine göre çok daha önceden hemşirelik doktora programlarına başlanmış olmasıdır. Ancak günümüzde uygulanmakta olan hemşirelikte doktora programlarının; hemşirelik araştırmaları, bilim felsefesi, kuram oluşturma ve tezlerin kredilendirilmesi yönünden tekrar ele alınması ve geliştirilmesinin yararlı olacağı kanısını taşımaktayız.

KAYNAKLAR

- Anderson, CA (2003). The Nurse Ph.D: A Vital Profession Needs Leaders, Nursing Programs 2004, Thomson&Peterson's, USA, 15-16
- Edwardson SR (2004). Matching standards and needs in doctoral education in nursing. Journal of Professional Nursing. 20:1:40-46
- Ketefian S. (2002). Overview of doctoral programs: International perspectives. Doktora Eğitimi Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir
- Kocaman G. (2003). Türkiye'de Hemşirelik Eğitimi Sorunları. 12 Mayıs 2003 Dünya Hemşireler Günü Özel Baskısı. Odak Ofset, Ankara, 85-86
- Lash A. (2002). Hemşirelikte doktora türleri ve farklılıkları, güncel programlar, farklılık nedenleri ve sonuçları. Doktora Eğitimi Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Malasanos L. (2002). History and current format doctoral education. Doktora Eğitimi Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir .
- McEwen, M., Bechtel AG (2000). Characteristics of nursing doctoral programs in the United States. Journal of Professional Nursing 16:5 282-292
- McKenna H. Cutcliffe J. (2001). Nursing doctoral education in United Kingdom and Ireland. Online Journal of Issues in Nursing. 5:2 1-10

- Minnick, AF, Halstead AL (2002). A data-based agenda for doctoral nursing education reform. Nurs Outlook; 50:24-9
- Platin N (2002). Türkiye’de hemşirelikte doktora programları. Doktora Eğitimi Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Quick Reference to Programs Offered. Nursing Programs 2004, Thomson&Peterson’s, USA (2003), p:41-56
- Profiles of Nursing Programs (Canada). Nursing Programs 2004, Thomson&Peterson’s, USA (2003), p:411-431